

जलक्रांतीचे जनक माजी मुख्यमंत्री स्वर्गीय
डॉ. शंकरराव चव्हाण यांच्या गौरवपूर्ण कार्याच्या
स्मरणार्थ दरवर्षी जलभूषण पुरस्कार अदा
करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
जलसंपदा विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : सिडीए-२०२०/प्र.क्र.१००/२०/लाक्षेवि(कामे)
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई : ४०० ०३२.
दिनांक : १३ मे, २०२२.

- वाचा :- १. जलसंपदा विभागाचे शासन निर्णय क्र. सिडीए -२०२०/प्र.क्र. ३४/२०/लाक्षेवि (कामे),
दि. १२/०६/२०२०.
२. जलसंपदा विभागाचे शासन निर्णय क्रमांक : सिडीए-२०२०/प्र.क्र.१००/२०/लाक्षेवि(कामे),
दि. १३/०७/२०२१
३. जलसंपदा विभागाचे शासन निर्णय क्रमांक : सिडीए-२०२०/प्र.क्र.३४/२०/लाक्षेवि(कामे),
दि. २१/०९/२०२१.

प्रस्तावना :-

माजी मुख्यमंत्री, स्वर्गीय शंकरराव चव्हाण, राज्यसभा, लोकसभा, विधान परिषद आणि विधानसभा अशा केंद्र व राज्यातील चारही प्रतिनिधीगृहांचे सन्माननीय सभासद राहिलेले आहे. यांची कारकीर्द कोणीही विसरू शकणार नाही. सत्ता ही बहुजन हितार्थ राबवावी हा थोर स्वातंत्र सेनानी स्वामी रामानंदतीर्थ यांनी दिलेला कानमंत्री अखेरपर्यंत त्यांनी सांभाळला. शून्यातून विश्व निर्माण करणारे, कर्तव्यनिष्ठ, लोकाभिमुख, निष्कलंक चारित्र्य असलेले दूरदृष्टी आणि विचार यांचा समन्वय साधणारे, घेतलेल्या कामात पूर्णपणे झोकून देऊन काम करणे हे त्यांचे स्वभाव वैशिष्ट्य होते.

“ पाणी अडवा पाणी जिरवा ” ही त्यांची घोषणा बोधवाक्य ठरली, जलसंस्कृतीचे जनक असा त्यांचा गौरवपूर्ण उल्लेख करण्यात येतो. अनेक पाटबंधारे प्रकल्पांच्या पूर्ततेसाठी त्यांनी भगीरथ प्रयत्न केल्यामुळे त्यांचे आधुनिक भगीरथ म्हणून वर्णन करण्यात येते. अशा थोर पुरुषाच्या गौरवपूर्ण कार्याच्या स्मरणार्थ जलसंपदा, जलसंधारण आणि पाणी पुरवठा क्षेत्रात उल्लेखनीय काम करणाऱ्या व्यक्ती व संस्था यांच्या कार्याचा शासनाकडून यथोचित गौरव करून त्यांना डॉ. शंकररावजी चव्हाण जलभूषण पुरस्कार प्रदान करण्यासंदर्भात जलसंपदा विभागाने दि. १२/०६/२०२० रोजी शासन निर्णय निर्गमित केलेला आहे. सदरच्या शासन निर्णयानुसार डॉ. शंकररावजी चव्हाण जलभूषण पुरस्कार त्यांच्या जन्मशताब्दी वर्षामध्ये देण्याची तरतूद केली आहे. मात्र सदर पुरस्कार हा जलसंपदा, जलसंधारण आणि पाणी पुरवठा क्षेत्रात उल्लेखनीय काम करणाऱ्या व्यक्ती यांना दरवर्षी प्रदान करणेबाबत शासनाच्या संदर्भ क्र. २ नुसार निर्णय घेण्यात आलेला आहे.

सदर पुरस्कार पाणीपुरवठा व स्वच्छता, जलसंवर्धन तसेच सिंचन क्षेत्रात क्षेत्र उत्कृष्ट काम करणाऱ्या व्यक्तींना देण्याचे ठरविण्यात आले होते. तथापि, या क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणावर अशासकीय संस्थांच्या मार्फत उल्लेखनीय कामगिरी होत असून, त्यांच्या सहभागाची नोंद घेणे योग्य राहिले.

याबरोबरच शासकीय सेवेत असलेले किंवा शासकीय सेवेतील सेवानिवृत्त झालेले अधिकारी/ कर्मचारी स्वस्फुर्तीने नेमून दिलेल्या कामाव्यतिरिक्त या क्षेत्रात योगदान देत असतात. त्यांच्या कामगिरीची दखल घेण्याकरिता हा पुरस्कार योग्य मार्ग ठरेल. सबब, सदर पुरस्काराचे स्वरूप बदलणे गरजेचे आहे तसेच अनेक प्रकारे करण्यात येणाऱ्या या कामांच्या मूल्यांकनाकरिता आवश्यक असलेल्या माहितीचे स्वरूप बहुआयामी असते व त्याकरिता वापरावयाचे निकष त्याच पध्दतीने तयार करणे भाग आहे. तथापि, सदर पुरस्काराकरिता योग्य पध्दतीने स्पर्धा करून विजेत्यांची निवड करण्याकरिता यापूर्वी वापरलेले निकष बदलण्याची गरज असल्याचे निदर्शनास आले आहे. सदर विषयी राष्ट्रीय पातळीवर देण्यात येणाऱ्या नॅशनल वॉटर ऑवॉर्ड चे निकषांच्या अभ्यास केले असता मूल्यांकनाची पध्दतीत सुटसुटीतपणा आणण्याची गरज भासते.

सदर पुरस्कार आर्थिक वर्षात केलेल्या कामगिरीच्या आधारे द्यावयाचा असल्याने डॉ. शंकररावजी चव्हाण यांच्या दि. १४ जुलै रोजी असलेल्या जयंतीपर्यंत मूल्यांकनाकरिता उपलब्ध असणारा वेळ अपर्याप्त असल्याचे निदर्शनास आले आहे. याकरिता पुरस्काराचे स्वरूप व वर्गवारी, मूल्यांकनाचे निकष व स्पर्धेचे वेळापत्रक यामध्ये बदल करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते. या अनुषंगाने शासन पुढीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :

१. संदर्भाधीन शासन निर्णय क्र. १ व २ मध्ये अंशतः बदल होत असल्याने ते अधिक्रमित करण्यात येत असून या शासन निर्णयाद्वारे जलभूषण पुरस्काराबाबत एकत्रित सूचना देण्यात येत आहेत.

२. माजी मुख्यमंत्री, स्व. शंकरराव चव्हाण या थोर पुरुषाच्या गौरवपूर्ण कार्याच्या स्मरणार्थ जलसंपदा, जलसंधारण आणि पाणी पुरवठा क्षेत्रात उत्कृष्ट काम करणाऱ्या व्यक्ती/ संस्था यांना दरवर्षी जलभूषण पुरस्कार प्रदान करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे. यापुढे हे पुरस्कार दोन वर्गासाठी दिले जातील.

अ. खाजगी वा अशासकीय व्यक्ती / संस्था

ब. शासकीय कर्मचारी / अधिकारी

३. पुरस्काराचे स्वरूप पुढीलप्रमाणे राहिल.

अ) खाजगी व्यक्ती / संस्थाकरिता

- राज्यस्तरीय प्रथम क्रमांक रु. १,००,०००/- आणि प्रशस्तीपत्र व स्मृतीचिन्ह
- राज्यस्तरीय द्वितीय क्रमांक रु. ७५,०००/- आणि प्रशस्तीपत्र व स्मृतीचिन्ह
- राज्यस्तरीय तृतीय क्रमांक रु. ५०,०००/- आणि प्रशस्तीपत्र व स्मृतीचिन्ह

ब) शासकीय कर्मचारी / अधिकारी

- या वर्गवारी अंतर्गत प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांकाचे विजेते निवडण्यात येऊन त्यांना प्रशस्तीपत्र व स्मृतीचिन्ह देऊन गौरविण्यात येईल.

४. सदर स्पर्धा प्रत्येक वर्षी आयोजित करावयाची असून, त्याबाबतचे वेळापत्रक परिशिष्ट एक अनुसार विहित करण्यात येत आहे.

५. जलभूषण पुरस्कारासाठी मागील १ एप्रिल ते ३१ मार्च या एक वर्षाच्या कालावधीतील केलेल्या कामाबाबत नामांकने प्राप्त करून परिशिष्ट २ मध्ये विहित केलेल्या निकषानुसार मूल्यांकन करावे.
६. सदर पुरस्कारांसाठी महसूल विभागनिहाय Online पध्दतीने नामांकने सादर करण्यात यावीत. याबाबत पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे यांनी प्रसारमाध्यमाद्वारे विस्तृत प्रसिध्दी व संनियंत्रण करावे. सदर प्रक्रियेत जल साक्षरता, यशदा, पुणे यांनी पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे यांना आवश्यक सहकार्य करावे व ऑनलाईन प्रणाली इत्यादी उपलब्ध करून द्यावी.
७. माजी मुख्यमंत्री, स्व. शंकरराव चव्हाण यांच्या स्मरणार्थ जलभूषण पुरस्कार निवडीसंदर्भात जलसंपदा, जलसंधारण आणि पाणी पुरवठा क्षेत्रात उत्कृष्ट काम करणाऱ्या व्यक्ती / संस्था यांच्या अर्जाची राज्यस्तरावरील पुरस्कारांसाठी छाननी करण्यात येईल. या छाननी समित्यांची सर्वसाधारण रचना खालीलप्रमाणे राहिल. या समितीमध्ये आवश्यकतेनुसार बदल करण्याचे अधिकार जलसंपदा विभागास राहतील.

महसूल विभागस्तरीय छाननी समिती		
१	विभागीय आयुक्त, महसूल विभाग	अध्यक्ष
२	मुख्य अभियंता (जलसंपदा विभाग)	सदस्य
३	मुख्य अभियंता (जलसंधारण विभाग)	सदस्य
४	मुख्य अभियंता (पाणीपुरवठा विभाग)	सदस्य
५	महसूल विभागातील जलक्षेत्रात कार्यरत अशासकीय संस्थेचा एक प्रतिनिधी	सदस्य
६	सिंचन व्यवस्थापनाचे महसूली मुख्यालयातील अधीक्षक अभियंता	सदस्य सचिव

राज्यस्तरीय छाननी समिती		
१	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/ सचिव (जलसंपदा विभाग)	अध्यक्ष
२	प्रधान सचिव/ सचिव (जलसंधारण विभाग)	सदस्य
३	प्रधान सचिव/सचिव (पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग)	सदस्य
४	सचिव (लाक्षेवि), जलसंपदा विभाग	सदस्य
५	संचालक, जलसाक्षरता केंद्र, यशदा, पुणे	सदस्य
६	मुख्य अभियंता, (पा.) व सहसचिव, जलसंपदा विभाग	सदस्य
७	अधीक्षक अभियंता व संचालक, पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे	सदस्य
८	राज्यात जलक्षेत्रात कार्यरत अशासकीय संस्थेचा दोन प्रतिनिधी	सदस्य
९	उपसचिव (लाक्षेवि), जलसंपदा विभाग	सदस्य सचिव

८. प्रत्येक महसूल विभागस्तरीय छाननी समितीने महसूल विभागातून प्राप्त नामांकनाची छाननी/ तपासणी व क्षेत्रीय स्तरावर प्रत्यक्ष कामाची तपासणी करून प्रत्येक पुरस्कार वर्गाकरिता तीन नामांकनाची राज्यस्तरीय छाननी समितीकडे जलभूषण पुरस्कारासाठी शिफारस करावी.

९. राज्यस्तरीय छाननी समितीने महसूल विभागस्तरीय छाननी समित्यांकडून प्राप्त नामांकनांमधून जलभूषण पुरस्कारासाठी प्रत्येक वर्गास्तव राज्यस्तरीय प्रथम, द्वितीय व तृतीय विजेत्यांची निवड करावी. सदर पुरस्कार विजेत्यांची अंतीम निवड मा. मंत्री, जलसंपदा यांच्या मान्यतेने करण्यात यावी.

१०. जलभूषण पुरस्काराचे वितरण समारोहाचे आयोजन अधीक्षक अभियंता, पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे यांनी दरवर्षी १५ सप्टेंबर रोजी करावे.

११. या पुरस्कारासाठी होणारा खर्च यशदा, पुणे यांना जलसाक्षरता कार्यक्रमासाठी “लेखाशीर्ष २७०१ मोठे व मध्यम पाटबंधारे (०७) (०१) जलसाक्षरता व जलजागृती कार्यक्रमांतर्गत सहाय्यक अनुदान (२७०१ सी ०८९)” या मुख्य लेखाशीर्षाखाली दरवर्षी उपलब्ध होणाऱ्या निधीतून करण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग आणि मृद व जलसंधारण विभाग यांच्या सल्ल्याने/ सहमतीने काढण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेताक २०२२०५१३१३३१२०३१२७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने सांक्षाकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

(पूर्णिमा देसाई)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव राजभवन, महाराष्ट्र राज्य.
२. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.
३. सर्व मंत्री, महाराष्ट्र राज्य.
४. सर्व राज्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.
५. सर्व सन्माननीय विधानसभा / परिषद सदस्य.
६. सर्व मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची कार्यालये.
७. मा. मुख्य सचिव , महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
८. मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे अप्पर मुख्य सचिव.
९. सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांचे स्वीय सहायक
१०. सचिव (मृद व जलसंधारण) यांचे स्वीय सहायक.
११. सर्व मंत्रालयीन विभाग.
१२. सर्व कार्यकारी संचालक/ सर्व महासंचालक, पाटबंधारे विकास महामंडळे.
१३. सर्व मुख्य अभियंता (स्थापत्य/यांत्रिकी), जलसंपदा विभाग.
१४. सर्व अधीक्षक अभियंता (स्थापत्य), जलसंपदा विभाग.
१५. निवडनस्ती (लाक्षेवि)

शासन निर्णय क्रमांक : सिडीए-२०२०/प्र.क्र.१००/२०/लाक्षेवि(का), दि.१३.०५.२०२२ रोजीचे सहपत्र
परिशिष्ट - १

निवड प्रक्रिया व वेळापत्रक

अ.क्र	टप्पा	स्तर	कार्यवाहीचा दिनांक
१	पुरस्काराबाबत जाहिरात व प्रसिध्दी	पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे	१५ मे
२	Online पध्दतीने नामांकन स्वीकारण्याचा कालावधी	पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे	०१ जून ते ३० जून
३	महसूल विभागस्तरीय छाननी समितीची छाननी प्रक्रिया (निवडक अर्जदारांच्या प्रस्तावांची सत्यता पडताळणीसह)	महसूल विभागस्तरीय छाननी समिती	२१ जुलै पर्यंत
४	शासनास शिफारस	महसूल विभागस्तरीय छाननी समिती	२५ जुलै पर्यंत
५	राज्यस्तरीय छाननी समितीची छाननी प्रक्रिया व शासनास शिफारस	राज्यस्तरीय छाननी समिती	०५ ऑगस्टपर्यंत
६	अंतिम निवड	शासन	१२ ऑगस्ट पर्यंत
७	शासन निर्णय प्रसिध्द करणे	शासन	२२ ऑगस्ट पर्यंत
८	पुरस्कार वितरण समारंभ	पाटबंधारे संशोधन व विकास संचालनालय, पुणे	१५ सप्टेंबर

शासन निर्णय क्रमांक : सिडीए-२०२०/प्र.क्र.१००/२०/लाक्षेवि(कामे), दि.१३.०५.२०२२ रोजीचे सहपत्र
परिशिष्ट क्र. २

अ) जलक्रांतीचे जनक माजी मुख्यमंत्री स्वर्गीय डॉ. शंकरराव चव्हाण स्मृती जलभूषण पुरस्कारासाठीचे खाजगी वा अशासकीय व्यक्ती / संस्था या वर्गवारीकरिता मुल्यांकनाचे निकष.

अ.क्र	निकषाचे विवरण	गुणांक
१	कामाचा तपशील अ) कार्याचे स्वरूप कोणते (संस्थात्मक / वैयक्तिक) - ५ गुण आ) जलसंपदा / सिंचन क्षेत्राशी संबंधित कामाचा तपशील (पीक बदल / कमी पाण्याचे पीक घेणे/ सूक्ष्म सिंचन इत्यादी कामे) - ३० गुण अथवा आ) जलसंवर्धन व पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्राच्या कामाशी निगडीत (सांडपाण्याचे विनियमन/ पाणी पुनर्भरण व पुनर्वापर/ जलसंधारणाच्या दृष्टीने केलेले बांधकाम व त्यांचे स्वरूप) - ३० गुण अ) कामासाठी शासकीय मदत /अनुदान घेतले किंवा कसे/ शासकीय योजना लोकांपर्यंत पोहोचवण्याची केलेली कामगिरी इ. - १५ गुण	५०
२	सदर कामामुळे निर्माण झालेला जलसाठा अथवा बचत झालेला पाणीसाठा अथवा प्रत्यक्ष/ अप्रत्यक्षरित्या जलसमृद्ध झालेले क्षेत्र अथवा सिंचनात झालेली वाढ इत्यादीची आकडेवारी.	२५
३	लोकसहभाग व लाभार्थीची लोकसंख्याबाबत अ) लाभार्थीची लोकसंख्या - १५ गुण i. १००० पेक्षा कमी लोकसंख्या- ०५ गुण ii. १००० ते ५००० लोकसंख्या - १० गुण iii. ५००० पेक्षा जास्त लोकसंख्या - १५ गुण आ) प्रस्तुत काम लोकसहभागातून घडवून आणण्यासाठी केलेले प्रयत्न / नाविन्यपूर्ण संकल्पना शासकीय योजना इत्यादींना प्रोत्साहनपर राबविलेले उपक्रम / समाजात केलेले प्रबोधन - १० गुण	२५
	एकूण	१००

ब) जलक्रांतीचे जनक माजी मुख्यमंत्री स्वर्गीय डॉ. शंकरराव चव्हाण स्मृती जलभूषण पुरस्कारासाठीचे शासकीय कर्मचारी /अधिकारी या वर्गवारीकरिता मूल्यांकनाचे निकष.

अ.क्र	निकषाचे विवरण	गुणांक
१	शासकीय सेवेत केलेले उल्लेखनीय कार्य/ कार्यक्षेत्राचा प्रकार व त्या कामामुळे लाभधारक व्यक्ती, गाव यांची माहिती.	२५
२	सदर कामामुळे निर्माण झालेला जलसाठा/ निर्माण झालेले सिंचनक्षेत्र/ प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष जलसमृद्ध झालेल्या जमिनीचे क्षेत्र	२५
३	नाविन्यपूर्ण बांधकामाचे स्वरूप/ पाणी वापर संस्था/ प्रक्रिया उद्योग उत्पादक संस्था/ पाणीपट्टी वसूली इत्यादीसंबंधीची स्पृहनीय कामे	२५
४	वरील मुद्द्यांखेरीज उल्लेखनीय कार्य/ विशिष्ट क्षेत्रातील योगदान	२५
	एकूण	१००